

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-546-4-3>

MYKHAILO HRUSHEVSKYI'S INFLUENCE ON THE WORKS OF VYACHESLAV LYPYNSKYI: MODERN ASSESSMENTS

ВПЛИВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО НА ТВОРЧІСТЬ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО: СУЧАСНІ ОЦІНКИ

Symonovych D. V.

*Postgraduate student at the Department
of History and Archeology
National University of «Ostroh
Academy»
Ostroh, Ukraine*

Симонович Д. В.

*аспірант кафедри історії
та археології
Національний університет
«Острозька Академія»
м. Острог, Україна*

В'ячеслав Липинський закорінився в українській історіографії як засновник державницької школи та один із її найяскравіших представників. Однак рання творчість В. Липинського часто залишається малодослідженою. Перші наукові праці історика значною мірою пронизані елементами народницької методології. Це пояснюється домінуванням народницької методології в історичній науці того часу та безпосереднім впливом праць Михайла Грушевського і співпраці між обома вченими.

В. Липинський познайомився з М. Грушевським завдяки Василю Доманицькому 7–8 травня 1908 р. Це нам відомо з записів щоденника самого М. Грушевського, який високо оцінив В. Липинського як особистість під час їхньої першої зустрічі. Згодом між ними склалися теплі взаємини. Внаслідок цього М. Грушевський допустив до публікації в редактовані ним «Записки НТШ» та «ЛНВ» (Літературно-науковий вісник) чотири історичні студії та три рецензії В. Липинського [1, с. 131]. Відтак, між професійним істориком та істориком-початківцем встановилася тісна співпраця, яка тривала до початку Першої світової війни.

Наукові праці, які В. Липинський написав для заснованого ним альманаху «Z dziejów Ukrainy», розглядаються липинськознавцями як одні з найважливіших у творчості історика. Шляхтич залучив М. Грушевського до публікації його двох статей «Українська шляхта на переломі XVI–XVII ст.» та «Шведсько-український союз 1708 р.», які навіть відкривали першу студію. Також, звертаючись до М. Грушевського стосовно альманаху «Z dziejów Ukrainy», В. Липинський назвав його «нашим збірником». Це яскраво свідчить про ступінь взаємин між цими діячами [3].

Співпраця стосувалася інших аспектів діяльності. Розпочинаючи свою роботу в ролі історика, В. Липинський проводив багато часу, працюючи в краківських архівах та бібліотеках Чорторийських, Гуттен-Чапських і Красінських. Дослідник виявив багато ілюстративних матеріалів, які були надіслані М. Грушевському, і які він використав в «Ілюстрованій історії України». В обмін на таку допомогу В. Липинський отримав згоду на передрук репродукцій з кількох книг М. Грушевського. Окрім того, вчений надсилав молодому науковцю необхідні історичні праці, до яких той не мав доступу в Кракові [3].

В. Липинський був уважним читачем творів М. Грушевського та виявив у них кілька помилок. Обидві стосувалися дат – року загибелі Михайла Кричевського та дня смерті Богдана Хмельницького [3]. На нашу думку, таке детальне й сумлінне опрацювання праць М. Грушевського не могло не вплинути на формування його власного історичного мислення.

Однак насіння майбутніх конфліктів між провідними діячами, можливо, було закладене двома неприємними ситуаціями. Першою з них став конфлікт навколо статті М. Євшана в «ЛНВ», у якій публіцист, ймовірно, за посередництва М. Грушевського, відчутно зневажливо оцінив захоплення В. Липинського польським письменником «української школи» Юзефом Залеським, назвавши його «телячим захватом». Це обурило В. Липинського, і він вимагав офіційного вибачення, погрожуючи припинити співпрацю з «ЛНВ». Його вимоги були задоволені [3].

Інший інцидент, що стався наступного року, також завершився благополучно. Під час загальних зборів НТШ М. Грушевський зазнав численних атак і був змушений залишити посаду голови товариства. В. Липинський опинився серед прихильників опозиції до львівського професора не з власної волі, оскільки, згідно зі статутом товариства, відсутній на зборах член мав право передоручити свій голос іншій присутній особі. В. Липинський передав свій голос С. Томашівському – лідеру опозиції до голови товариства, який використав його на свою користь, що неприємно здивувало М. Грушевського. В. Липинський засудив вчинок С. Томашівського і попросив вибачення у М. Грушевського за цей неприємний інцидент [3].

Липинськознавці сходяться на думці, що М. Грушевський мав значний вплив на формування історичного мислення В. Липинського [6, с. 54]. І. Гирич та Н. Яковенко переконані, що дореволюційні наукові праці В. Липинського просякнуті народницькою методологією, що стало результатом впливу творчості М. Грушевського [2, с. 238; 6, с. 101]. С. Плохій зауважує, що В. Липинський глибоко шанував М. Грушевського як авторитетного історика і був готовий вислухати всі

його зауваження, пояснення та поради, як учень професора [«Великий переділ», с. 289]. О. Ясь вважає, що науковий діалог з М. Грушевським вплинув на яскраво виражений окциденталізм В. Липинського, його захоплення європейською цивілізацією та її досягненнями й протиставлення їх східній орієнтальній цивілізації [8, с. 84].

Іншої думки дотримується І. Передерій, яка вважає, що близька наукова співпраця між ученими в дореволюційний період не свідчить про безпосередній вплив на історичні концепції В. Липинського [6, с. 211].

І. Гирич вважає, що яскраво виражений вплив народницької методології та М. Грушевського на творчість В. Липинського простежується в його наукових і публіцистичних статтях, опублікованих у «Раді», «Літературно-науковому віснику», «Української життя» та «Przegląd Krajowy», а також у польськомовній книзі «Szlachta na Ukrainie» [1, с. 183–184].

Щоб простежити вплив методології М. Грушевського на творчість В. Липинського, дослідники виокремлюють трактування тих чи інших подій та явищ в українській історії, які В. Липинський перейняв у М. Грушевського. Наведемо кілька прикладів такого тлумачення. Зупинимося на двох найважливіших моментах, які підкреслюють дослідники у ранній творчості В. Липинського.

С. Плохій та В. Масненко наголошують, що термін «революція» вживався В. Липинським у такому ж значенні, яке повністю узгоджувалося з оцінкою М. Грушевського [7, с. 289; 4, с. 183–184]. І. Гирич та Н. Яковенко зазначають, що В. Липинський, слідом за М. Грушевським, негативно оцінює проникнення у свідомість української шляхти поняття політичної інтеграції в структури Речі Посполитої та розцінює його як негативний процес для українського суспільства, яке втрачало свою еліту внаслідок втрати національної самоідентифікації [1, с. 185; 6, с. 99]. У ранніх своїх працях його інвективи (наприклад, «чужі ляхи», «свої недоляшки») щодо шляхти помітно нагадують описи М. Грушевського. Натомість він глорифікує тих шляхтичів, котрі очолили Хмельниччину, і підносить їх до рангу візиря [6, с. 99–100].

Після початку Першої світової війни шляхи обох вчених розходяться. Під час Української революції та Визвольних змагань діячі опиняються по різних ідеологічних таборах, як з політичної, так і з методологічної перспективи. М. Грушевський підтримував республіканську форму правління, яка, на його думку, була б здатна задовольнити інтереси народних мас. У написанні своїх подальших історичних праць він все більше наближався до народницької методології, згідно з якою народні маси були головним героєм історії. В. Липинський трансформувався в консерватора і став прихильником

монархічного устрою для майбутньої української держави. У своїх історичних дослідженнях він став антиподом М. Грушевського, надаючи великого значення ролі еліт у суспільному розвитку та державотворенні.

Отже, після першої зустрічі, організованої В. Доманицьким, між М. Грушевським та В. Липинським склалися теплі взаємини, і їхні творчі шляхи переплелися протягом 1908–1914 рр. За цей період обидва вчені співпрацювали наступним чином: М. Грушевський допомагав публікувати праці В. Липинського, надсилав необхідну літературу для досліджень; В. Липинський, у свою чергу, надсилав українському вченому ілюстративні матеріали та певною мірою перейняв історичний стиль мислення М. Грушевського, пишучи свої ранні праці та формуючи історичні концепції під його впливом.

Література:

1. Гирич І. Історіософські та суспільствознавчі погляди В. Липинського в його політичній публіцистиці 1908–1914 років. *Історіографічні дослідження в Україні* : зб. наук. пр. 2013. Вип. 23. С. 122–159.
2. Гирич І. В'ячеслав Липинський: хлібороб і жовнір (Співвідношення демократичного і консервативного в його історіософії) / редкол. Папакін Г., Брехуненко В. та ін. Київ, 2019. 312 с.
3. Купчик В. В'ячеслав Липинський: проблематика історії України : веб-сайт. URL: <http://www.kupchuk.lviv.ua/index.php?no=26/> (дата звернення: 11.03.2025).
4. Масненко В. Історичні концепції М. С. Грушевського та В. К. Липинського. Методологічний і суспільно-політичний виміри української історичної думки 1920-х років. Брама-ІСУЕП. Київ, Черкаси, 2000. 284 с.
5. Передерій І. В'ячеслав Липинський: етнічний поляк, політичний українець : монографія. Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. Полтава : Вид-во ПолтНТУ, 2012. 621 с.
6. Пеленський Я. Спадщина В'ячеслава Липинського і сучасна Україна / Київ ; Філадельфія, 1994. Т. 1 : В'ячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. 284 с.
7. Плохій С. Великий переділ: Незвичайна історія М. Грушевського. Київ : Критика, 2011. 600 с.
8. Ясь О. В. Липинський та неоромантизм (до 125-річчя від дня народження). *Український історичний журнал*. 2007. № 5. С. 75–95.